

Igor Szpotakowski

ORCID ID: 0000-0001-8015-8614

Suwerenność państwa i rządy prawa: kodyfikacja prawa prywatnego w Chinach

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest porównanie przebiegu prac i motywacji towarzyszących kodyfikacji prawa cywilnego w Republice Chińskiej (1912–1949) ze współczesną piątą już próbą skodyfikowania prawa cywilnego w Chińskiej Republice Ludowej, której zakończenie przewiduje się na rok 2020. Celem jest wykazanie, że w obu tych przypadkach najważniejszym czynnikiem zmian były nie potrzeby wewnętrzne państwa, lecz w dużej mierze troska o uregulowanie pozycji kraju na arenie międzynarodowej. Analiza oparta została na dwóch kluczowych dla zrozumienia tego tematu pojęciach: *suwerenności* i *konceptji rządów prawa*.

Słowa kluczowe: Chiny, historia prawa, prawo cywilne, kodyfikacja, suwerenność, rządy prawa

Wprowadzenie

Jako że w ostatnich latach w Chińskiej Republice Ludowej znów powróciły dosyć żywotne dyskusje i zaawansowane legislacyjne prace nad kształtem nowej całościowej chińskiej kodyfikacji prawa cywilnego¹, czego jednym z pierwszych rezultatów było uchwalenie,

¹ X. Zhang, *The New Round of Civil Law Codification in China*, „University of Bologna Law Review” 2016, Vol. 1:1, s. 115.

ogłoszonej 15 marca 2017 r., Części Ogólnej Kodeksu Cywilnego², warto cofnąć się trochę w czasie i rozważyć, jak wyglądały podobne dyskusje i jakie były ich rezultaty w okresie kształtowania się oraz rozwoju Republiki Chińskiej (tj. w latach 1912–1949). Okres ten jest szczególnie ważny ze względu na fakt, iż to właśnie wtedy udało się uchwalić jedyny całościowy jak do tej pory Kodeks Prawa Cywilnego z 1930 r.³

By jednak nie sprowadzać tej pracy jedynie do krytycznego zreferowania stanu zagranicznych i polskich badań naukowych dotyczących tej tematyki, chciałbym w tych rozważaniach zwrócić szczególną uwagę na silnie związane z obiema tymi reformami swoisty paradygmat suwerenności, choć podkreślić należy, że zależnie od epoki inaczej rozumiany. Zarówno próba kodyfikacji prawa prywatnego w czasach Republiki Chińskiej, jak również ta obecna, rozpoczęta poprzez opublikowanie 28 października 2014 r. wizji, którą przedstawił Przewodniczący ChRL Xi Jinping (习近平)⁴, były motywowane założeniem, że bez spójnego systemu prawnego Chin nie będą w stanie poprawnie się rozwijać. Należy więc poczynić założenie, że próby reformy i liczne projekty z pierwszej połowy XX w. miały na celu uchronić najpierw cesarstwo, a potem republikę m.in. przed prawem obcych mocarstw do eksterytorialności i odbudować pozycję Chin na ówczesnej arenie międzynarodowej, te współczesne zaś dotyczą konieczności wzmocnienia zasady rządów prawa (法治) w Chinach w celu dalszego rozwoju chińskiej gospodarki, a także wzmocnienia prestiżu kraju jako państwa praworządnego.

² 中华人民共和国民法总则 (Część Ogólna Kodeksu Cywilnego ChRL), http://www.npc.gov.cn/npc/xinwen/2017-03/15/content_2018907.htm, 3.11.2018.

³ T. Chen, *Transplant of Civil Code in Japan, Taiwan, and China: With the Focus of Legal Evolution*, „National Taiwan University Law Review”, 2011, Vol. 6, no. 1, s. 400.

⁴ Oficjalne oświadczenie w języku chińskim, na którym bazowałem: http://www.xinhuanet.com/politics/2014-10/28/c_1113015372_2.htm, 16.11.2018, nieoficjalne anglojęzyczne tłumaczenie można znaleźć na stronie: <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2014/10/29/explanation-concerning-the-ccp-central-committee-decision-concerning-some-major-questions-in-comprehensively-moving-governing-the-country-according-to-the-law-forward/>, 16.11.2018.

Rozważania rozpocznę od przedstawienia motywacji, przebiegu prac, a także dyskusji nad próbą kodyfikacji prawa cywilnego w Republice Chińskiej (1912–1949), by potem porównać je z założeniami ideowymi nowej kodyfikacji. Postaram się udowodnić, że w obu tych przypadkach najważniejszym czynnikiem zmian były nie potrzeby wewnętrzne państwa, lecz w dużej mierze troska o wizerunek kraju na arenie międzynarodowej.

Badając rozwój prawa w Republice Chińskiej, Antoni Kość zaproponował podział na dwie fazy recepcji praw obcych w czasie jej istnienia – pierwszą do roku 1923, drugą od roku 1929⁵. W mojej pracy zastosuję jednak strukturę odmienną, ze względu na fakt, że w pierwszych dekadach XX w. stworzono trzy projekty kodeksu cywilnego. Z tego też powodu słuszniejszy wydaje mi się podział rozważań na trzy fazy, zaproponowany przez Tsung-Fu Chen⁶. Pierwsza faza powiązana jest z projektem z 1910 r., druga dotyczy projektu kodeksu z 1926 r., zaś trzecia skupia się na Kodeksie Cywilnym z roku 1930.

Dziedzictwo ostatniej chińskiej dynastii (projekt z roku 1910)

Wprowadzenie zachodnich praw do Chin rozpoczęło się jeszcze przed okresem istnienia Republiki Chińskiej, w czasach ostatniej dynastii cesarskiej Qing (panującej w latach 1644–1912). Nie sposób jest więc pominąć w rozważaniach pierwszego projektu Kodeksu Cywilnego z 1910 r.⁷ Nim jednak przejdę do omówienia go, postaram się przedstawić jego genezę.

Udany proces recepcji praw państw zachodnich w Azji rozpoczęła Japonia, która to dla Chin stała się godnym wzorem do naśladowania. Dla Kraju Kwitnącej Wiśni było niezwykle ważne wprowadzenie

⁵ A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej (1912–1949)*, „Czaszy Nowożytnie” 2000, t. 9 (10), s. 129–132.

⁶ T. Chen, *Transplant of Civil Code in...*, s. 398–403.

⁷ Tamże, s. 398–399.

nowoczesnego systemu rządu państwem, a także prawodawstwa, które mogłoby pomóc również w poszukiwaniu rozwiązania kwestii nierównoprawnych traktatów dyplomatycznych z XIX w., zawieranych z mocarstwami cywilizacji Zachodu, posługujących się w tym czasie „dyplomacją armat”⁸. Traktaty te oznaczały m.in. eksterytorialność dla cudzoziemców czy utratę autonomii celnej. Dlatego też od roku 1883 Japonia usilnie prowadziła rozmowy z państwami Zachodu, aby uzyskać status równy Stanom Zjednoczonym Ameryki i krajom europejskim obecnym na Dalekim Wschodzie. Przyznać trzeba, że udało im się w tej kwestii odnieść sukces i pierwszy równoprawny traktat został podpisany z Wielką Brytanią już w roku 1894⁹.

Chiny również postrzegały unowocześnienie różnych gałęzi prawa w stylu państw zachodnich jako remedium na zagrożenie, jakim było dla ich suwerenności posiadane przez obce mocarstwa prawo do eksterytorialności. W zamian za złudną, przynajmniej w pierwszej połowie XX w., nadzieję dołączenia wzorem Japonii do państw o równym statusie mocarstwom obcym, zgodziły się one na odrzucenie swojej własnej tradycji prawnej¹⁰, która przez wieki kształtowała nie tylko prawo chińskie, ale również oddziaływała bezpośrednio w poprzednich stuleciach na Japonię, Koreę i Wietnam¹¹. W założeniach rządu nowa kodyfikacja prawa cywilnego, jak i karnego miała doprowadzić do wypełnienia przez Wielką Brytanię obietnicy złożonej rządowi chińskiemu. Zobowiązała się ona w umowie handlowej z Chinami z 5 lutego 1902 r. jako pierwsze mocarstwo obce, że zrezygnuje ze swoich praw do eksterytorialności zdobytych na mocy „nierównoprawnych traktatów” w 1842 r., jeśli Chiny zmienią swoje przestarzałe prawa i dostosują je do nowoczesnych standardów ustawodawstw zachod-

⁸ T. Suzuki, *Proces modernizacji w Azji a tradycje kultury prawnej*, [w:] T. Suzuki, T. Karaś, *Prawo japońskie*, Warszawa 2008, s. 15–16.

⁹ W. Rodziński, *Historia Chin*, Wrocław 1974, s. 503.

¹⁰ P.R. Luney, *Traditions and Foreign Influences: Systems of Law in China and Japan*, „Law and Contemporary Problems” 1989, Vol. 52, No. 2, s. 131.

¹¹ Y. Feng, *Legal Culture in China: A Comparison To Western Law*, „Revue Juridique Polynésienne” 2010, No. 16, s. 115.

nich. Do obietnicy dołączyły również później między innymi Japonia i Stany Zjednoczone Ameryki¹².

Już w 1903 r. w ramach ministerstwa sprawiedliwości powstała komisja¹³, która miała na celu nową kompilację nowoczesnych kodeksów prawa karnego i cywilnego, na której czele stanął chiński urzędnik Shen Jiaben (沈家本), który to znał nie tylko prawo chińskie, ale również wiele dziedzin prawa państw europejskich¹⁴, i który razem z innym wpływowym urzędnikiem Wu Tingfang (伍廷芳) został wyznaczony do stworzenia pierwszego projektu kodeksu cywilnego¹⁵.

Nowy kodeks miał być podzielony na pięć części: Część Ogólną, Zobowiązania, Prawo Rzeczowe, Prawo Rodzinne i Prawo Spadkowe. Taka systematyka, zwana systematyką pandektową, powstała już na przełomie XVIII i XIX w. w podręcznikach niemieckich prawników szukających zastosowania prawa rzymskiego dla współczesnych im potrzeb, a na przełomie XIX i XX w. stała się podstawą układu wielu europejskich kodeksów prawa cywilnego¹⁶. Pierwsze trzy części zostały napisane przez japońskich sędziów i naukowców zaproszonych, by wesprzeć pracę nad nowym projektem, zaś dwie ostatnie części, czyli Prawo Rodzinne i Prawo Spadkowe, stworzyli chińscy uczeni. Projekt kodeksu cywilnego z 1910 r. bazował na rozwiązaniach zastosowanych głównie w niemieckim i wywodzącym się od niego, a także częściowo od prawa francuskiego japońskim kodeksie cywilnym¹⁷. Chociaż ostatecznie z powodu upadku dynastii Qing nie został on ogłoszony, to jednak stał się podstawą dalszych prac nad kolejnymi projektami kodyfikacji¹⁸.

¹² A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej...*, dz. cyt., s. 130.

¹³ W. Zhenmin, *The Roman Law Tradition and Its Future Development in China*, „Frontiers of Law in China” 2006, No. 1, s. 73.

¹⁴ A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej...*, dz. cyt., s. 129.

¹⁵ T. Chen, *Transplant of Civil Code in...*, dz. cyt., s. 399.

¹⁶ M. Kuryłowicz, A. Wiliński, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2013, s. 26.

¹⁷ T. Suzuki, *Recepcja niektórych instytucji prawa europejskiego w systemie japońskiego prawa cywilnego*, [w:] T. Suzuki, T. Karaś, dz. cyt., s. 345.

¹⁸ T. Chen, *Transplant of Civil Code in...*, s. 399.

Drugi projekt kodyfikacji (1926)

Po ustanowieniu nowego rządu w 1911 r. reprezentanci państw obcych zebrali się w Pekinie by rozmawiać o stanie chińskiego systemu prawnego. Klęska pierwszego projektu z 1910 r. została uznana za przykład niemocy Chin do uchwalenia nowoczesnego prawa i w związku z tym mocarstwa obce nie zrezygnowały ze swoich praw do eksterytorialności, co naruszało suwerenność umacniającej się dopiero Republiki Chińskiej. By odzyskać suwerenność rząd musiał zdwoić wysiłki i powrócić do prac nad nowym projektem. Drugi projekt z roku 1926 opierał się w dużej mierze na założeniach projektu z 1910 r., zawierał także więcej rozwiązań pochodzących z prawa niemieckiego i szwajcarskiego kodeksu zobowiązań¹⁹. Miał on jednak zawierać więcej rozwiązań prawnych z czasów panowania dynastii Qing i uwzględniać niektóre wyroki chińskich sądów, jako że ze względu na fakt, iż nie istniał w tym okresie spisany kodeks cywilny, to właśnie w swoim orzecznictwie Sąd Najwyższy (大理院) ustanowił w latach 1912–1926 wiele zasad ogólnych chińskiego prawa cywilnego, które zapożyczył z innych porządków prawnych. Zasady te zawarto następnie w Kodeksie Cywilnym z roku 1930²⁰. Największe zmiany względem projektu z 1910 r. dotyczyły Prawa Rodzinnego i Prawa Spadkowego, gdzie dodano łącznie ponad 200 nowych przepisów. Drugi projekt kodyfikacji z powodu chaosu politycznego, który nawiedził kraj również został porzucony²¹, głównie z powodu braku innowacyjności względem poprzedniego projektu, a także niewielkim zainteresowaniem by wcielić go w takiej formie w życie²².

¹⁹ Tamże, s. 399–400.

²⁰ L. Chen, *The Historical Development of the Civil Law Tradition in China: A Private Law Perspective*, „The Legal History Review” 2010, vol. 78, s. 168–169.

²¹ T. Chen, dz. cyt., s. 399–400.

²² L. Chen, dz. cyt., s. 168–169.

Kodeks Cywilny z 1930 r.

Prace nad trzecim projektem zbiegły się z przywróceniem jedności Chin przez Chińską Partię Narodową. W roku 1928 stolica państwa została przeniesiona z Pekinu do Nankinu. Zadanie dalszej kodyfikacji zostało powierzone utworzonej rządowej komisji kodyfikacyjnej w 1929 r. Opracowała ona w formie ministerialnego raportu zbiór zwyczajów prawnych, który miał służyć jako podstawa do dalszej kodyfikacji chińskiego prawa cywilnego²³. W rezultacie dwa pierwsze artykuły części ogólnej kodeksu cywilnego z 1930 r. również dotyczyły kwestii zwyczaju:

Art. 1. W sprawach cywilnych, jeśli kwestia nie jest regulowana przez przepisy niniejszego kodeksu, sprawę należy rozstrzygnąć zgodnie z obowiązującym zwyczajem. Jeśli nie istniałby żaden odpowiedni w danej sytuacji zwyczaj, sprawę należy rozstrzygnąć zgodnie z ogólnymi zasadami prawa.

Art. 2. Zwyczaj można stosować w sprawach cywilnych jedynie, gdy nie narusza on porządku publicznego i nie jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego²⁴.

Wynikałoby z tego, jak słusznie stwierdził Antoni Kość, że ustawodawca zdawał sobie sprawę, że indywidualny adresat danej normy prawnej raczej będzie skłonny przestrzegać znanych mu i sprawdzonych zwyczajów niż abstrakcyjnych nakazów nowego kodeksu, stworzonych przecież na zupełnie innych podstawach filozoficznych i moralnych niż te wywodzące się bezpośrednio z tradycji chińskiej²⁵. Redukcja w kodeksie do minimum liczby lokalnych zwyczajów pozostawiła więcej wolnej przestrzeni i w ten sposób nowy kodeks cywilny otrzymał charakter systematycznej syntezy minimalnego standardu w skali całego kraju²⁶. W nowym kodeksie

²³ A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej...*, dz. cyt., s. 131.

²⁴ Powyżej zapisane artykuły zostały przetłumaczone przeze mnie na język polski na podstawie: *The Civil Code of the Republic of China*, Ching-Lin-Hsia (transl.), Hongkong, Singapur 1930, <https://archive.org/details/civilcodeofrepub-00chin>, 3.11.2018.

²⁵ A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej...*, dz. cyt., s. 134.

²⁶ Tamże, s. 132.

cywilnym przeważały prawa implementowane z obcych porządków prawnych. Przytłaczająca większość przepisów kodeksu pochodziła z BGB i ZGB²⁷, wspieranego w niewielkim stopniu przez przepisy powstałe pod wpływem prawa francuskiego, japońskiego i regulacji sowieckich. Za kodeksem niemieckim chiński kodeks z 1930 r. zachował część ogólną, zaś pod wpływem regulacji szwajcarskiej dołączono do niego przepisy regulujące prawo handlowe, bez konieczności tworzenia osobnego kodeksu prawa handlowego²⁸. Warto jednak wspomnieć, że decyzja o połączeniu przepisów prawa cywilnego z handlowym w jednym akcie prawnym nie uchroniła ustawodawcy od tworzenia szczególnych aktów prawnych regulujących sprawy handlowe. W rezultacie czego choć zarówno prawo handlowe, jak i cywilne w sposób ogólny było skodyfikowane w Kodeksie z 1930 r., to już kwestie szczególne dla prawa handlowego, takie jak: papiery wartościowe, ubezpieczenia, rodzaje spółek i prawo praktyki obrotu morskiego były wydane w osobnych aktach prawnych, niepowiązanych bezpośrednio z Kodeksem Cywilnym²⁹.

Z perspektywy rozważań nad współczesnymi pracami dotyczącymi Kodeksu Cywilnego, które mają skończyć się w 2020 r., istotny jest charakterystyczny sposób, w jaki ogłoszono Kodeks Cywilny z 1930 r. Kodeks ten nie został bowiem promulgowany jako jedna zamknięta całość, lecz był ogłaszany i wchodził w życie częściami, a każda z tych części poprzedzona była ustawą wprowadzającą ją w życie. Część ogólna została ogłoszona 23 maja 1929 r., weszła w życie 10 października 1929 r.; Prawo Zobowiązań zostało ogłoszone 22 listopada 1929 r.; Prawo Rzeczowe 30 listopada 1929 r.; Prawo Spadkowe i Prawo Rodzinne 26 grudnia 1930 r.³⁰

Co ciekawe, w przeciwieństwie do przypadku Japonii, w Chinach nie było jakichś większych sporów dotyczących wyboru takich a nie innych źródeł recypowanego prawa obcego, w czego konsekwencji,

²⁷ Chodzi oczywiście o niemiecki *Bürgerliches Gesetzbuch* uchwalony w roku 1896 i szwajcarski *Zivilgesetzbuch* uchwalony w roku 1907.

²⁸ T. Chen, dz. cyt., s. 400.

²⁹ J. Chen, *Chinese Law: Context and Transformation*, Leiden, Boston 2008, s. 330.

³⁰ A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej...*, dz. cyt., s. 131–132.

gdy finalnie uchwalono kodeks, nie natrafiono na opór w społeczeństwie³¹.

W praktyce z nowych regulacji prawnych skorzystali głównie mieszkańcy wielkich miast. Wadą nowego prawa recypowanego z Zachodu było przyjęcie koncepcji indywidualistycznej, stojącej w sprzeczności z kolektywnym pojmowaniem relacji społecznych wykształconym w kulturze chińskiej³². Kolejną wadą w porównaniu ze zwyczajowym chińskim prawem cywilnym była kwestia abstrakcyjności pojęć nowego prawa. Chińskie prawo zwyczajowe, które znamy z raportu ministerialnego *O zwyczajach w sprawach cywilnych i handlowych* (民商事习惯调查报告录) z 1930 r., w największym stopniu, jak przystało na kraj rolniczy, poświęcało uwagę prawu rzeczowemu. Jeśli zaś chodzi o kwestie formy, to zamiast konkretnych, lecz należycie ogólnych określeń, jak definicja „rzeczy” czy „zobowiązania”, w prawie zwyczajowym obecna była prosta do zrozumienia kazuistyka i zasady prawne w formie m.in. tradycyjnych chińskich wyrażen idiomatycznych zwanych *chengyu* (成语)³³. Wbrew oczekiwaniom wraz z uchwaleniem nowego kodeksu nie doszło do natychmiastowej renegocjacji „nierównoprawnych traktatów”. Właściwie czynnikiem, który ostatecznie doprowadził do końca epoki nierównoprawnych traktatów, było zajęcie przez Japonię Mandzurii w 1931 r., a w konsekwencji tego również rozpoczęcie przez nią pełnej inwazji od roku 1937³⁴. Rok 1931 nie tylko uzmysłowił Chinom i mocarstwom zachodnim, że Japonii nie wystarczy już wykorzystywanie nierównoprawnych traktatów w stosunku do Chin, ale także że prędzej czy później muszą one ostatecznie być zniesione. Stało się to ostatecznie styczniu 1943 r., kiedy Stany Zjednoczone i Wielka Brytania podpisały nowe porozumienia z Chinami, a do roku 1947 uczyniły to pozostałe kraje, m.in. Francja, Belgia, Kanada czy Holandia³⁵.

³¹ T. Chen, dz. cyt., s. 401.

³² A. Kość, *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej...*, dz. cyt., s. 131–132.

³³ A. Kość, *Prawo a etyka konfucjańska w historii myśli prawnej Chin*, Lublin 1998, s. 198–199.

³⁴ J.K. Fairbank, *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Gdańsk 1996, s. 291.

³⁵ C. Ku, *Abolition of China's Unequal Treaties and the Search for Regional*

Nowa epoka, nowy projekt, tożsame nadzieje

Niepopularność nowego kodeksu cywilnego z 1930 r. i chaos polityczny związany z wojną domową sprawił, że po zdobyciu władzy przez komunistów w 1949 r. doszło do całkowitego zniesienia systemu prawnego stworzonego przez Chińską Partię Narodową. Oznaczało to również dominację gospodarki planowej w stylu radzieckim przez ponad trzydzieści lat³⁶.

W czasach ChRL trwały prace nad czterema projektami kodeksu cywilnego, a wszystkie z nich zakończyły się niepowodzeniem³⁷. Obecny piąty projekt został już częściowo zrealizowany poprzez wprowadzenie Części Ogólnej Kodeksu Cywilnego w 2017 r.³⁸, a także ogłoszenie do publicznej wiadomości całego projektu Kodeksu Cywilnego w roku 2018, który to projekt zawiera 1034 artykuły. Kodyfikacja ta ma na celu nie tylko zapewnić spójność legislacyjną, którą zaburzają czasami nie do końca spójne ze sobą ustawy, ale także przybliżyć Chiny do realizacji zasady rządów prawa. Zasada ta w Chinach, mam wrażenie, została ostatnio przeinterpretowana.

W przeciwieństwie do poprzednich rund kodyfikacyjnych, w których wysiłki legislacyjne zostały zainicjowane przez prawodawcę i zostały jedynie zaaprobowane przez Komunistyczną Partię Chin, obecna kodyfikacja jest bezpośrednio inicjowana przez sam KPCh. Nowe kierownictwo, po powołaniu pod koniec 2012 r., rozpoczęło kampanię mającą na celu pogłębienie reform instytucjonalnych, aby poradzić sobie z modernizacją gospodarczą kraju i wyzwaniem związanym z rosnącym poziomem rozwoju społecznego³⁹. Tym, czym dla Qingów i Chińskiej Partii Narodowej było osiągnięcie odpowied-

Stability in Asia, 1919–1943, „Chinese (Taiwan) Yearbook of International Law and Affairs” 1994, Vol. 12, s. 83.

³⁶ X. Zhang, dz. cyt., s. 111.

³⁷ T. Chen, dz. cyt., s. 412.

³⁸ Przepisy weszły w życie 1.10.2017 roku. Dostępne są w wersji chińskiej na stronie: http://www.npc.gov.cn/npc/xinwen/2017-03/15/content_2018907.htm, 3.11.2018.

³⁹ X. Zhang, *The New Round of Civil Law...*, s. 111.

niego poziomu prawodawstwa, by odbudować chińską suwerenność, dla współczesnych Chin jest idea *rule of law*, tj. rządów prawa. Od 2013 r. zauważalna staje się zmiana w oficjalnych przekazach partyjnych, wskazująca na to, że KPCh dąży do umocnienia swojej legitymizacji do sprawowania władzy, a także pozycji za pomocą koncepcji rządów prawa (法治)⁴⁰. Dotyczy ona kwestii wprowadzania spójności przepisów prawa, należytego poziomu jego przestrzegania; nawet poruszano w dyskusji konieczność wzmocnienia pozycji Konstytucji w Chińskiej Republice Ludowej – jako argument przywołuje się systemy prawne innych krajów, gdzie występuje przysięga na konstytucję osób pełniących funkcje publiczne⁴¹.

Również chińska doktryna prawna wskazuje, że by realizować rządy prawa – Konstytucja ChRL powinna mieć pozycję nadrzędną – i by, zamiast, jak do tej pory, znaczenia głównie ideowego, urzeczywistniono prawa w niej określone⁴², również te dotyczące prawa prywatnego.

Obserwując tę dyskusję, oprócz poszukiwania w koncepcji rządów prawa legitymizacji wewnętrznej, moim zdaniem również poszukiwanie legitymizacji zewnętrznej jest głównym celem procesów kodyfikacyjnych. Mają one pomóc w utrzymaniu rozwoju gospodarczego Chin, a także w utrzymaniu wzrostu potęgi tego państwa w rozgrywce globalnej, pozbawiając w ten sposób argumentów krytyków systemu. W dyskusji i przekazie medialnym na temat wkroczenia Chin w 2018 r. w drugą fazę prac nad kodeksem cywilnym i po opublikowaniu tego projektu można jasno wyczytać, że jest on opisywany jako wejście Chin w nową legislacyjną erę, a artykuły w nim zawarte są niczym prawdziwa „encyklopedia życia”, która odpowiada na palące problemy życia społecznego współczesnej epoki⁴³. Jeśli projekt

⁴⁰ M. Dargas, *Idee i zasady konstytucyjne chińskiego porządku prawnego*, Warszawa 2017, s. 272.

⁴¹ Takie sformułowania można odnaleźć w oficjalnym oświadczeniu z 2014 r. wspomnianym już przeze mnie na początku tej pracy, http://www.xinhuanet.com/politics/2014-10/28/c_1113015372_2.htm, 16.11.2018.

⁴² M. Dargas, *Idee i zasady konstytucyjne...*, s. 263

⁴³ 让民法典成为民事法治保障的典范 [Niech kodeks cywilny stanie się wzorem rządów prawa], <http://www.npc.gov.cn/npc/cwhhy/13jcwh/2018-08/30/con>

wejdzie w życie w marcu 2020 r. w takiej formie, w jakiej został opublikowany, nie raz jeszcze pewnie usłyszymy o innowacyjnych pomysłach legislacyjnych, jakie on zawiera. Artykuł 916⁴⁴ z projektu prawa spadkowego jest potwierdzeniem moich słów na temat innowacyjności kodeksu, ponieważ uznaje on za skuteczny testament złożony w formie nagrania dźwięku lub jako tzw. videotestament⁴⁵, co znacznie wyprzedza większość zachodnich kodyfikacji, w tym również polską.

Wnioski

Nowy kodeks zapowiadany na rok 2020 w zamyśle ma stać się wzorem do naśladowania, realizując przy tym chińskie rozumienie koncepcji rządów prawa (法治), a także pozwalając wkroczyć Chinom w nową erę, gdzie prawo będzie w stanie odpowiedzieć na wyzwania, jakie stawia rozwój technologiczny. Pod tym względem podobieństwo do Kodeksu Cywilnego z 1930 r. jest znaczące, ponieważ on także miał pomóc Chinom zerwać z przeszłością i zapewnić im rozwój legislacyjny dorównujący ówczesnym mocarstwom. Zatem dawna koncepcja kodyfikacji, jako szansy na odzyskanie suwerenności, dziś przemieniła się w dość podobną do niej koncepcję działań legislacyjnych realizujących idee rządów prawa, która pozwoli Chińskiej

tent_2060042.htm?fbclid=IwAR3oKdnrkSW0zgC4L81rNEBqJYcBDCBLyRGzmcT
koxPh3ECcetYVfYZMFNg, 16.11.2018.

⁴⁴ 第九百一十六条: 以录音录像形式立的遗嘱,应当有两个以上见证人在场见证。遗嘱人和见证人应当在录音录像中记录其姓名或者肖像,以及年、月、日 (art. 916: Testament w formie fonogramu lub wideogramu powinien zostać złożony w obecności dwóch lub więcej świadków. Spadkodawca oraz świadkowie powinni nagrać swoje imiona i nazwiska lub wizerunek, odpowiednio na nagraniu dźwięku lub wideo, jak również dzień, miesiąc i rok). Tłumaczenie na język polski z języka chińskiego jest mojego autorstwa, zaś projekt kodeksu można znaleźć w języku chińskim pod linkiem: <https://npcobserver.files.wordpress.com/2018/09/separate-parts-of-civil-code-1st-draft.pdf>, 16.11.2018.

⁴⁵ Nie przewiduje takiej możliwości na chwilę obecną prawo polskie w kodeksie prawa cywilnego, o czym szerzej w monografii: M. Załucki, *Videotestament. Prawo spadkowe wobec nowych technologii*, Warszawa 2018.

Republice Ludowej nie tylko dorównać prawodawstwu liczących się wciąż państw Zachodu, ale nawet wyprzedzić je i samemu stać się wzorem do naśladowania, tak jak w przypadku przytoczonego przeze mnie przepisu prawa spadkowego. Czy ta nowa koncepcja spełni nadzieje w niej pokładane, dowiemy się jednak najprawdopodobniej dopiero po roku 2020.

Bibliografia

- Chen J., *Chinese Law: Context and Transformation*, Leiden, Boston 2008.
- Chen L., *The Historical Development of the Civil Law Tradition in China: A Private Law Perspective*, „The Legal History Review” 2010, Vol. 78.
- Chen T., *Transplant of Civil Code in Japan, Taiwan, and China: With the Focus of Legal Evolution*, „National Taiwan University Law Review” 2011, Vol. 6, No. 1.
- Ching L. (transl.), *The Civil Code of the Republic of China*, Hongkong, Singapore 1930, <https://archive.org/details/civilcodeofrepub00chin>, 3.11.2018.
- Dargas M., *Idee i zasady konstytucyjne chińskiego porządku prawnego*, Warszawa 2017.
- Explanation concerning the “CCP Central Committee Decision concerning Some Major Questions in Comprehensively Moving Governing the Country According to the Law Forward”*, <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2014/10/29/explanation-concerning-the-ccp-central-committee-decision-concerning-some-major-questions-in-comprehensively-moving-governing-the-country-according-to-the-law-forward/>, 16.11.2018.
- Fairbank J.K., *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, tłum. T. Lechowska, Z. Słupski, Gdańsk 1996.
- Feng Y., *Legal Culture in China: A Comparison to Western Law*, „Revue Juridique Polynésienne” 2010, No. 16.
- Kość A., *Prawo a etyka konfucjańska w historii myśli prawnej Chin*, Lublin 1998.
- Kość A., *Rozwój prawa w czasie Republiki Chińskiej (1912–1949)*, „Czasy Nowożytnie” 2000, t. 9 (10).
- Ku C., *Abolition of China’s Unequal Treaties and the Search for Regional Stability in Asia, 1919–1943*, „Chinese (Taiwan) Yearbook of International Law and Affairs” 1994, Vol. 12.
- Kuryłowicz M., Wiliński A., *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2013.
- Luney P.R., *Traditions and Foreign Influences: Systems of Law in China and Japan*, „Law and Contemporary Problems” 1989, Vol. 52, No. 2.

- 民法典各分编草案 (projekt Kodeksu Cywilnego), <https://npcobserver.files.wordpress.com/2018/09/separate-parts-of-civil-code-1st-draft.pdf>, 16.11.2018.
- 让民法典成为民事法治保障的典范 (Niech kodeks cywilny stanie się wzorem rządów prawa), http://www.npc.gov.cn/npc/cwhhy/13jcw/2018-08/30/content_2060042.htm?fbclid=IwAR3oKdnrkSW0zgC4L81rNEBqJYcBDCBLyRGzmcTkoxPh3ECetYVfYZMFNg, 16.11.2018.
- Rodziński W., *Historia Chin*, Wrocław 1974.
- Suzuki T., Karaś T., *Prawo Japońskie*, Warszawa 2008.
- Wang Z., *The Roman Law Tradition and Its Future Development in China*, „Frontiers of Law in China” 2006, No. 1.
- 习近平: 关于《中共中央关于全面推进依法治国若干重大问题的决定》的说 (Xi Jinping: Wyjaśnienie decyzji Centralnego Komitetu KPCh w sprawie wszechstronnego promowania rządów prawa w Chinach), http://www.xinhuanet.com//politics/2014-10/28/c_1113015372_2.htm, 16.11.2018.
- Załucki M., *Videotestament. Prawo spadkowe wobec nowych technologii*, Warszawa 2018.
- Zhang X., *The New Round of Civil Law Codification in China*, „University of Bologna Law Review” 2016, Vol. 1:1.
- 中华人民共和国民法总则 (Część Ogólna Prawa Cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej), http://www.npc.gov.cn/npc/xinwen/2017-03/15/content_2018907.htm, 3.11.2018.

State sovereignty and the rule of law: the codification of private law in China

Summary: The main issue of this article is a comparison of codification of private law in the Republic of China (1912–1949) with the current fifth attempt to codify civil law in the People’s Republic of China, which is planned to be enacted in 2020. The aim of the paper is to prove that in both the most important factors for drafting new laws were not the internal needs of the state, but the necessity to regulate the position of the country on the international arena. The analysis is based on two main concepts: sovereignty and the rule of law, which are crucial for understanding this issue.

Keywords: China, history of law, civil law, codification, sovereignty, rule of law